

Pòrtic

Martí
Domínguez
Històries
naturals

Il·lustrat per Perico Pastor

Martí Domínguez

Històries naturals

Il·lustracions de Perico Pastor

Primera edició: novembre del 2018

© Martí Domínguez, 2018

© de les il·lustracions: Perico Pastor, 2018

Drets exclusius d'aquesta edició:

Raval Edicions SLU, Pòrtic

Av. Diagonal, 662-664

08034 Barcelona

www.portic.cat

ISBN: 978-84-9809-422-0

Dipòsit legal: B. 25.158-2018

Fotocomposició: gama, sl

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47).

Tots els drets reservats.

ÍNDEX

Pròleg: Efecte mar	13
Ètica a Aristòtil	15
Meditacions sobre el penis del corcó	18
A la recerca de Marcel Proust	21
Descripció d'un cuc.	23
A propòsit del noble Bataille	25
Compte amb els dits!.	28
Philomicron	31
Bodegó amb peixos	34
Puputs renaixentistes	37
L'estornell de Sterne	40
La part viva de les coses	42
Assaig al voltant del penis humà	45
La cotorra de Van Eyck.	48
Botja de cucs.	51
L'ou de Piero della Francesca.	53
Clarissimo Plumerio	55
Una qüestió altament desagradable	57
La pupilla de la llebre de Dürer	60
El papamosques de Llorenç Riber.	63
Com n'eren, de boniques, les papallones nocturnes.	66
Pla i els primers bolets.	69
Erudicions inversemblants sobre el gerani	72
Voltaire apicultor o el pare Grisbourdon.	74
Pensaments leopardians sobre la bellesa	77
El casc del casuari	80
Anècdota del garrofer	83

Trist o l'alada malenconia	86
Any de serves	88
Oh, madona de les cireres!	90
Singular candeler	92
El sexe del corb de l'Arca de Noè	94
Invocació de l'estació de la dolça abundància	97
Decebudíssim Barbellion	99
L'atribut perdut del codony	101
Els borroners de Brueghel	104
El préssec d'Alexandre el Gran	107
Inversemblant verònica	110
La dacsca perduda del Tirant	112
Odiosa parietària	115
El botxí de Verdaguer	117
L'adversa espina de la corona d'espines	120
L'aranya i la seua circumstància	122
Rilke i la rosa	125
El bell drago d'El Bosco	128
Les dues cares de la papallona paó	131
La noblesa de l'edemèrid i altres verds luxuriants	134
Un bocí de natura de Carlo Crivelli	137
La fruita seca de Van Eyck	140
L'ombra poderosa del noguer	143
L'ull i les seues metàfores	145
Sobre l'urpa de l'home de l'urpa daurada	148
La rocambolesca història d'un rinoceront	151
Dalí i el ximpanzé artista	154
Valor del sexe oral	158
El somni de l'heura	161
Astor astorat	163
El gaig de Gozzoli	166
Elucubracions sobre el ***	169
L'infinit vivent	172
<i>Surrexit Dominus vere</i>	174
L'arner, el <i>santón</i> i Germà Colón	177

La vinca de Rousseau	180
Estimat arbre de les gales	182
Llàgrimes d'agró	184
Metàfora de l'escarabat de la sang	187
Adorable Humboldt	189
Biologia de la gala del regal	192
Dos en un o el dilema d'existir	194
Apunts metafísics sobre el mosquiter	196
<i>La Mare de Déu de les roques</i> del Leonardo de Londres	198
Hi ha llauradors que encara planten alfàbegues	201
Les penqueres de Pasqual	204
L'anguniós problema dels vius	207
Entremès sobre l'albergínia de Cervantes	209
Faulkner o el caprici del negre blanc	212
Història moral dels voltors	214
Humboldt, l'escateret i la ratapenada magnetitzada	216
Si sentiu una mena de fruïció per les paraules...	219
Carta sobre l'etern femení i l'etern masculí	222
El microscopi de Proust	225
L'esperit de la flor del bonarbre	227
Adagis linneans sobre el comte de Buffon	229
El sonador de batalla dels maulets	232
Quadrumans i cardenals	234
Conversa sobre l'allometria de la tisoleta	237
La petita papallona blava de Vladimir Nabokov	240
Faula del bufanúvols i el passavolant	243
La saborosa figa del paradís	245
Mai no oblide una cara, però amb vostè faré una excepció...	248
El banyarriquer de Martí de Riquer	251
Parla, <i>Cymbalophora!</i>	254
Esbarzerant-se en un espès esbarzer incombustible	257
Al·legoria del cérvol	260
Epifania floral del sexe de Jesús	263
Naomi o la menopausa fa la humanitat	266

La llegenda de la grua	268
Botticelli i els mamuts.	271
El sastre mentider de Montaigne.	274
Les tres vèrtebres d'Eva.	276
L'aranya enamorada que es feia la morta	279
Girs i voltes de corretjoles	281
Perplexitats de naturalistes.	284
El ben temperat significat del sexe	286
Anunciació del picot verd	289
El lliri de mar del doctíssim Joan Plaça.	291
El vell amic de Cézanne	294
Plus en nostra fe era venguda...	297
Pulsions sacroeròtiques al voltant de la magrana	300
Madame Proust i l'origen de l'home.	302
Sobre homes beneïts i gossos envejosos.	304
Umberto Eco i els tallarols de Nerval	307
Prefaci a <i>L'origen de les espècies</i>	310
La música plúmbia de Händel	312
Ferri-musterri i altres especulacions.	315
La noia que esperava a l'ombra d'un taronger envoltada d'herbes de l'ase	318
Els bolets de Paolo Uccello.	320
Elogi de George Eliot	322
El ginkgo de Goethe	325
Flamencs no tan flamencs	327
Leonard Vinçà i la seua visita a Montserrat.	330
L'ull dret del pit-roig del barranc del Palmaret	332
Cantata dels borinots en el favar	334
La pítima de Noè	337
La sempreviva de Gala sobre la qual Lorca reposa un segon abans de despertar-se	341
La cleopatra del carrascar de Gual.	344

PRÒLEG: EFECTE MAR

«Estudiar la natura és servir el seu país i el gènere humà». L'afirmació pot semblar exagerada, ho admeto. Però són les conseqüències del final de la Il·lustració i de principis del Romanticisme, quan l'estudi de la natura s'amara de frases grandiloqüents, pomposes i entusiastes. Bernardin de Saint-Pierre és un dels màxims representants d'aquesta moda de la hipèrbole emocionada, i els seus *Études de la nature* són plens a vessar d'exclamacions, una mica fades si voleu, però tot i això completament comprensibles. Perquè és en aquest moment, uns quants anys abans de l'aparició de Charles Darwin, quan l'home copsa la profunditat inabastable de la vida, la complexíssima i indestruïble xarxa de relacions que s'estableix entre cada ésser viu, l'increïble món en què vivim. Aquell «efecte mar»: que per més que poem —per més que poem en la biodiversitat—, el magma d'allò desconegut i per descobrir es manté quasi impertorbable.

També aquestes *Històries naturals* estan necessàriament impregnades d'admiració per la diversitat de la vida. Quan més estudie els éssers vius, més m'enlluerna tot el que em queda per saber i descobrir. És cert: també puc dir que no he passat ni un sol dia sense fer alguna observació agradable o interessant. I no sols sobre aquella inversemblant adaptació que es produeix entre els éssers vius, sinó també sobre l'admirable relació de l'home amb tota aquesta vida. L'espècie humana és el més formidable dels éssers vius, no sols com a espècie sinó com a intèrpret barroc, com a torsimany, de la

vida. Les relacions que s'hi estableixen, literàries, artístiques, culturals, són infinites.

És clar que ara sabem moltes més coses del funcionament de la natura. El Romanticisme de l'abat Saint-Pierre és caduc i conjuntural. La vida no és tan bella com ens la pintava, ans al contrari, és cruel i implacable, feroç i insolidària. La Mare Naturalesa no és seràfica i bondadosa, com varen divulgar Rousseau i els seus acòlits, sinó despietada i atroç; hi ha poc lloc per a la solidaritat, és el regne de la força i del campe qui puga. Això es veu en molts dels articles d'aquest llibre, continuador de dues obres anteriors, titulades *Peiximinuti* (1993) i *Bestiari* (2000): tot, o quasi tot, descansa en l'esgarrifadora fórmula de menjar i no ser menjat. I, al mateix temps, potser no siga tan exagerat dir que estudiar la natura és servir el teu país i el gènere humà. Un país que ha comptat amb bons naturalistes és una terra més respectable, més coneguda, més estimada. Fins i tot el descobriment d'alguna singularitat biològica pot servir per a preservar un bocí de terra de la seua devastació. Sobta, per tant, la poca autoritat i consideració que tenen en general els naturalistes i biòlegs. Comptat i debatut, el naturalista, en aquests temps tan salvatges de destrucció del territori i del paisatge, és un home proscrit, un exiliat, un nyicris, un home sense autoritat. Com també s'esdevé, és clar, amb el conjunt dels escriptors. Per tant, i deixeu-me aquesta llicència, «escriure sobre la natura» és reincidir en el mal, és recaure, i per partida doble, en l'exili i en la sensació de no comptar per a gairebé res.

Ras i curt, soc un lletraferit de la natura. I haig de confessar que he emprat per a tots aquests articles, publicats en la seua major part en la revista *El temps*, totes les forces del meu enteniment i totes les emocions del meu cor. L'afirmació és potser exagerada, ho admeto. Però les coses són així i no és hora, ara, d'intentar canviar-les.

M. D.

ÈTICA A ARISTÒTIL

«Si una manera és millor que una altra, això prova que és el camí de la natura», va escriure Aristòtil en l'*Ètica a Nicòmac*. El savi grec tenia una visió teleològica de la natura, és a dir, pensava que tot òrgan, tota espècie, té un motiu de ser, un objectiu clar, una funció precisa. Aquest pensament el resumia en una altra de les seues grans frases: «La Naturalesa no fa res en va», una idea que seria el *ritornello* preferit del doctor Pangloss, aquell personatge filòsof del *Càndid* de Voltaire, que creia fins a tal punt en les harmonies preestablertes de Leibnitz que opinava que els homes tenien nas per tal de poder dur ulleres en la vellesa. I ben sovint resulta que aquesta visió finalista de la natura és la més popular. Els homes tenen una tendència a creure en la saviesa infinita del món natural, on res no es fa a la babalà, sinó sota una seràfica i insondable intel·ligència.

I, tanmateix, com més estudies els productes de la natura, més et sorprèn la seua fragilitat, l'absoluta precarietat sobre la qual reposen milers i milers d'anys de procés evolutiu. En un interessant article publicat a la revista *Nature*, en el qual participa el genetista Carles Lalueza, es realitza un bonic estudi sobre les possibles causes d'extinció del moa (*Dinornis giganteus*), un ocell d'envergadura gegantina que habitava fa cinc-cents anys a Nova Zelanda. Carles Lalueza, en *Missatges del passat. Reconstruint la història amb la genètica* (1999), ja va tractar les possibles causes d'extinció d'aquest ocell semblant a un estruç, però de vora tres metres d'alçada: «La pèrdua de la capacitat de volar», escriu Lalueza, «es po-

dria veure afavorida evolutivament a Nova Zelanda per l'absència total de depredadors, ja que els mamífers placentaris mai no hi van arribar. Malauradament, quan hi va arribar el primer gran depredador —l'ésser humà— els magnífics moes van resultar extingits».

En l'article de *Nature*, Carles Lalueza reconstrueix la fil·logènia d'aquest grup, emprant l'anàlisi del seu DNA mitocondrial. D'aquesta manera, l'origen dels moes hauria coincidit amb el trencament de la placa tectònica de la Gondwana: els ancestres del moes, en certa manera, haurien quedat empresonats a l'illa de Nova Zelanda, d'on no haurien pogut escapar-se. El clima humit i més fred hauria afavorit també l'augment de les seues dimensions corporals, amb exemplars de més de 200 kg, i també l'enorme grandària dels ous (fins 18×13 cm), amb unes postes molt reduïdes (entre un i dos ous). Amb l'arribada dels maoris, fa uns 1.200 anys, els moes es devien veure sotmesos a una caça implacable, fins al seu extermini a finals del segle XVIII.

Aquesta és la trista història d'una espècie que va assajar diversos camins evolutius (l'apterisme, el gegantisme, la reducció parental), i que finalment fou víctima de la seua pròpia estratègia adaptativa. Si els moes hagueren pogut volar, si no hagueren reduït tant la seua progènie, si no hagueren augmentat tantíssim de mida, potser no s'hagueren extingit. «La desaparició dels moes va conduir els maoris a una crisi terrible», escriu Lalueza. «L'esgotament dels recursos alimentaris va portar la gana, les guerres tribals i fins i tot el canibalisme, i va estar a punt d'extingir la població sencera».

La natura és plena a vessar d'aquests atzucacs. Quan iniciés un camí mai no saps ben bé on et durà. En realitat, no hi ha «camins de la natura». És més: quasi tot en la naturalesa és en va. Aquesta és l'ètica que avui Aristòtil hauria d'ensenyar al seu fill Nicòmac.

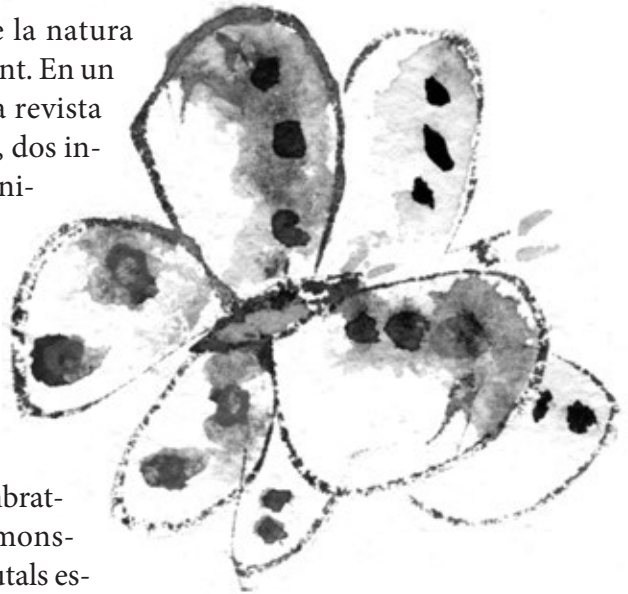
MEDITACIONS SOBRE EL PENIS DEL CORCÓ

L'entomòleg Enrico Stella, en el llibre *Elogio dell'insetto* (1992), escriu amb admiració: «No pot dir-se que els lepidòpters patisquen problemes d'ejaculació precoç, tan desastrosa per a les parelles humanes; la seua unió es prolonga durant hores, fins i tot durant dies i encara més, ¡un veritable rècord!». En efecte, sempre m'ha sobtat veure com el mascle de la papallona quan alça el vol arrossega en la seua revolada la femella, units d'una manera prodigiosa pels extrems dels abdòmens. L'evolució ha fet que moltes espècies de lepidòpters, al davant del seu menàdic orgasme, puguen fugir d'un possible depredador sense alliberar el fruit de la seua passió. Per a la qual cosa, els mascles disposen d'un penis amb unes grans espines que s'estarrufen dins de l'aparell reproductor femení, i que hi funcionen com un esgarrifador instrument d'ancoratge.

Així són les coses, i sovint en el senzill vol de dues arnes unides pels seus sexes, s'hi oculta l'esfereïdor clam de la naturalesa. «No importa el que puga estremir els homes: la filosofia ha de dir-ho tot», escrivia el marquès de Sade a *Justine*. La filosofia ha de dir-ho tot, i quan l'entomòleg descobreix una parella de *Parnassius apollo* sap que la femella d'aquella bella papallona després de la còpula serà maltractada: el mascle li obturarà l'orifici genital amb una substància segregada durant l'aparellament. Per això, les femelles dels *Parnassius apollo* tan sols realitzen la còpula amb un sol i afortunat mascle. I quelcom molt semblant s'esdevé amb les

mosques; les femelles reben dels mascles, després d'una llarga hora d'inseminació, una substància anomenada matrona, que les condiona a refusar qualsevol altre contacte sexual. D'aquesta manera, l'avorrida mosca comuna mai no és adúltera.

L'espectacle de la natura és sempre sorprenent. En un article publicat a la revista *Nature* (núm. 407), dos investigadors de la Universitat de Sheffield han tingut la curiositat de dirigir el seu microscopi envers el penis del corcò, que, ampliat al microscopi d'escombratge, ha resultat ser monstruós, amb unes brutals espines finals. Aquests científics anglesos han demostrat que durant la còpula la femella del corcò pateix danys irreparables a causa d'aquest penis, fins a l'extrem que una femella núbil pot viure prop d'un mes, mentre que en canvi en una que s'ha aparellat la seua esperança de vida es veu reduïda a tan sols deu dies. Segons s'explica en aquest article, cada vegada que la femella torna a aparellar-se les seues probabilitats de supervivència disminueixen dramàticament, cosa que explicaria la seua actitud esquiva davant de les xardoroses proposicions d'altres mascles sol·lícits. D'aquesta manera, una femella «fidel» al primer amor sembla que té més possibilitats de supervivència que una de més tolerant. Acceptareu que la dada és estremi-

dora, així com la filosofia que se'n deriva. Em pregunte el que hauria exclamat el llibertí marquès si haguera conegut aquell insòlit i violent comportament sexual dels corcons. Potser li hauria tremolat la barba d'emoció, i amb una enveja fascinada hauria construït la sucosa blasfèmia: «Quin èxtasi, gran Déu, el dels corcons!».